Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Drogenbroodstraat 50
(Pittem, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2020I98
September 2020

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2020
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1 Resultaten van het bureauonderzoek 7

1.1 Administratieve gegevens 7
1.2 Onderzoeksopdracht 9

1.2.1 Doelstelling 9
1.2.2 Onderzoeksvragen 9
1.2.3 Juridische context 9
1.2.4 Randvoorwaarden 9
1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein 9

1.3 Werkwijze en strategie 10

1.3.1 Methode 10
1.3.2 Fysisch geografische situatie 10
1.3.3 Historische context en bekende archeologie 10
1.3.4 Archeologische indicatoren 10
1.3.5 Verstoringshistoriek 11
1.3.6 Introductie tot het projectgebied 12

1.3.6.1 Ruimtelijke situering 12
1.3.6.2 Geplande werken 13

1.4 Assessmentrapport 16

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie 16

1.4.1.1 Landschappelijke situering 17
1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie 21
1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie 22
1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen 23

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis 24

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden 24
1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen 27
1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen 28
1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen 31

1.5 Synthese 34

2 Bibliografie 35

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).....12
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).....13
Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).....15
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt). 17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt). 18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 19
Figuur 10: Hoogteverloop, N-Z (Bron: Geopunt).....19
Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO (Bron: Geopunt).....20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..21
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). .22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).....23
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km (Bron: Geopunt).....24
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....28
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt). 29
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt). 29
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....30
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).....31
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....32

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).....32
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).....33
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).....33

TABELLENLIJST

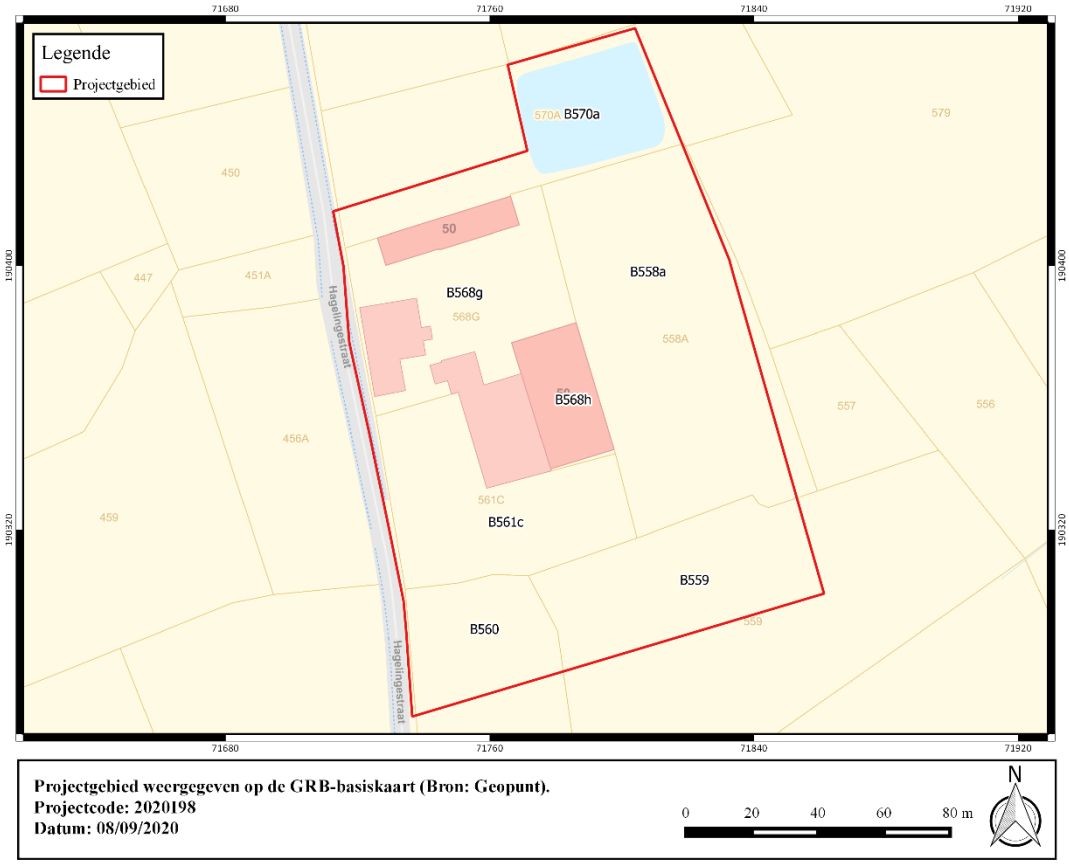
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....16

1 Resultaten van het bureauonderzoek

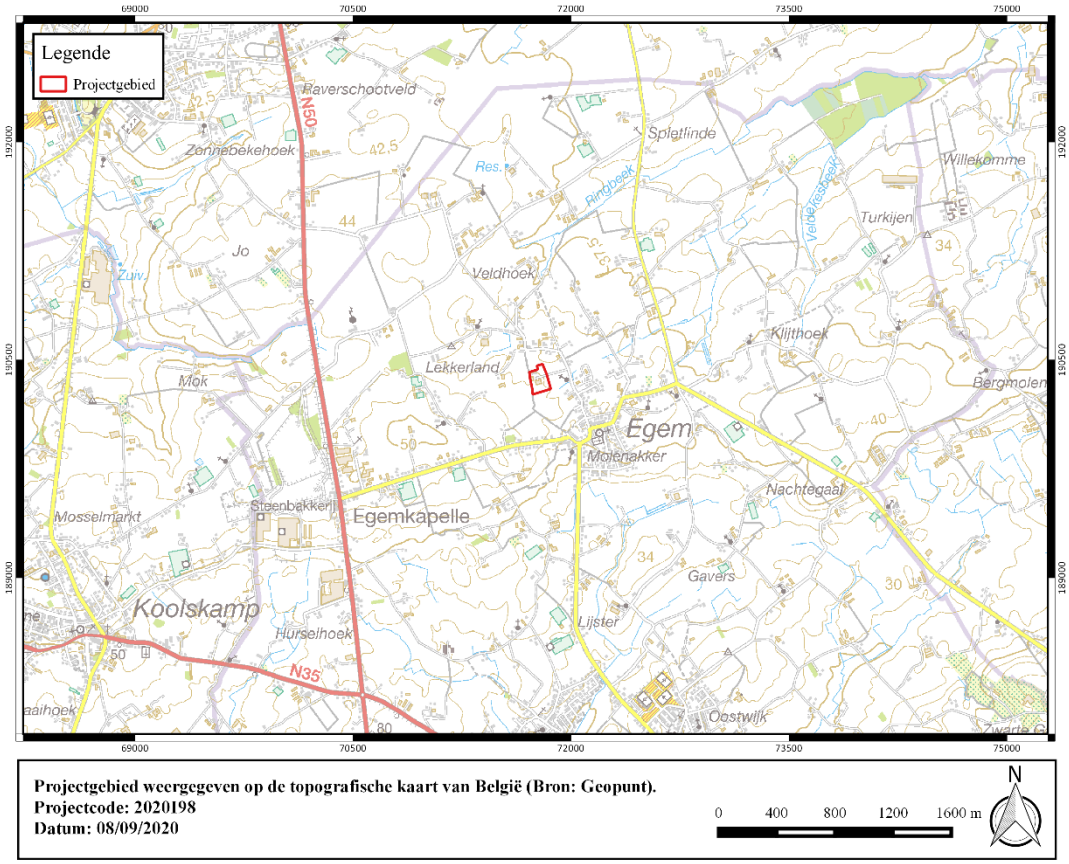
1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Pittem
	Deelgemeente	Egem
	Postcode	8740
	Adres	Drogenbroodstraat 50 8740 Pittem
	Toponiem	Drogenbroodstraat 50
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 71618 Y_{min} = 190258 X_{max} = 71928 Y_{max} = 190473
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Pittem, Afdeling 2, Sectie B, nr's: 570a, 568g, 558a, 568h, 561c, 560, 559 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als agrarisch gebied. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 5000 m^2 of meer beslaat.

De oppervlakte van de ingreep in de bodem bedraagt ca. 1,11 ha; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt. Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is op heden economisch onwenselijk, de opdrachtgever wenst het verkrijgen van de vergunning af te wachten. Daarom wordt gebruik gemaakt van de uitzonderingsprocedure waarbij een vervolgonderzoek in uitgesteld traject wordt geadviseerd.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Drogenbroodstraat 50 Egem werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed[1] geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen zoals.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

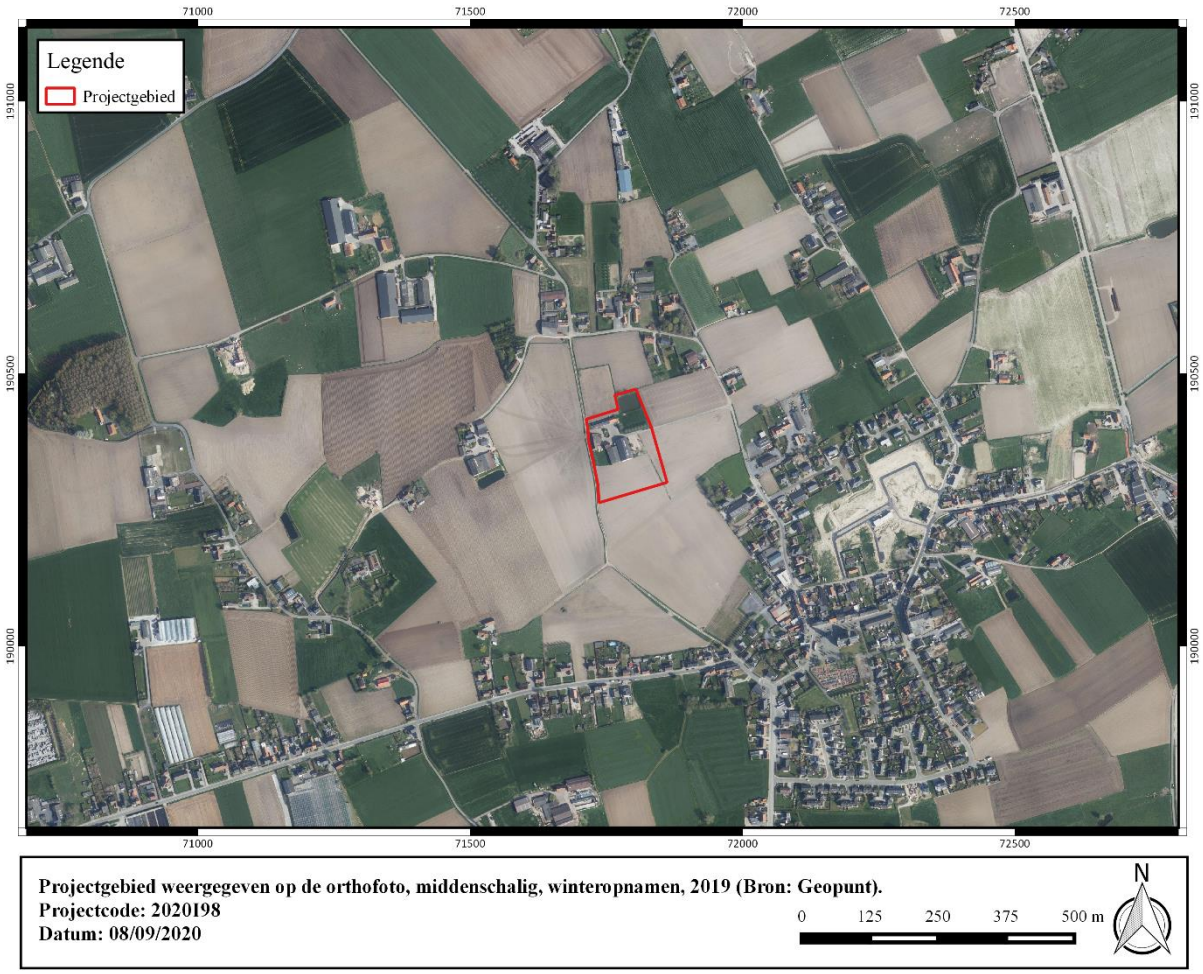
Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.[2]

[2] http://www.geopunt.be/

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Egem, deelgemeente van Pittem, in de provincie West-Vlaanderen. Egem grenst ten noorden aan Wingene, ten oosten en zuiden aan Pittem, ten westen aan Koolskamp (Ardooie) en ten noordwesten aan Zwevezele (Wingene). Het plangebied zelf grenst ten westen aan de Hagelingestraat, de overige zijden grenzen aan akkerlandpercelen. Via een oostelijke inrijlaan wordt de verbinding gemaakt met de Drogenbroodstraat. De dorpskern van Egem situeert zich ca. 500 meter ten zuidoosten.

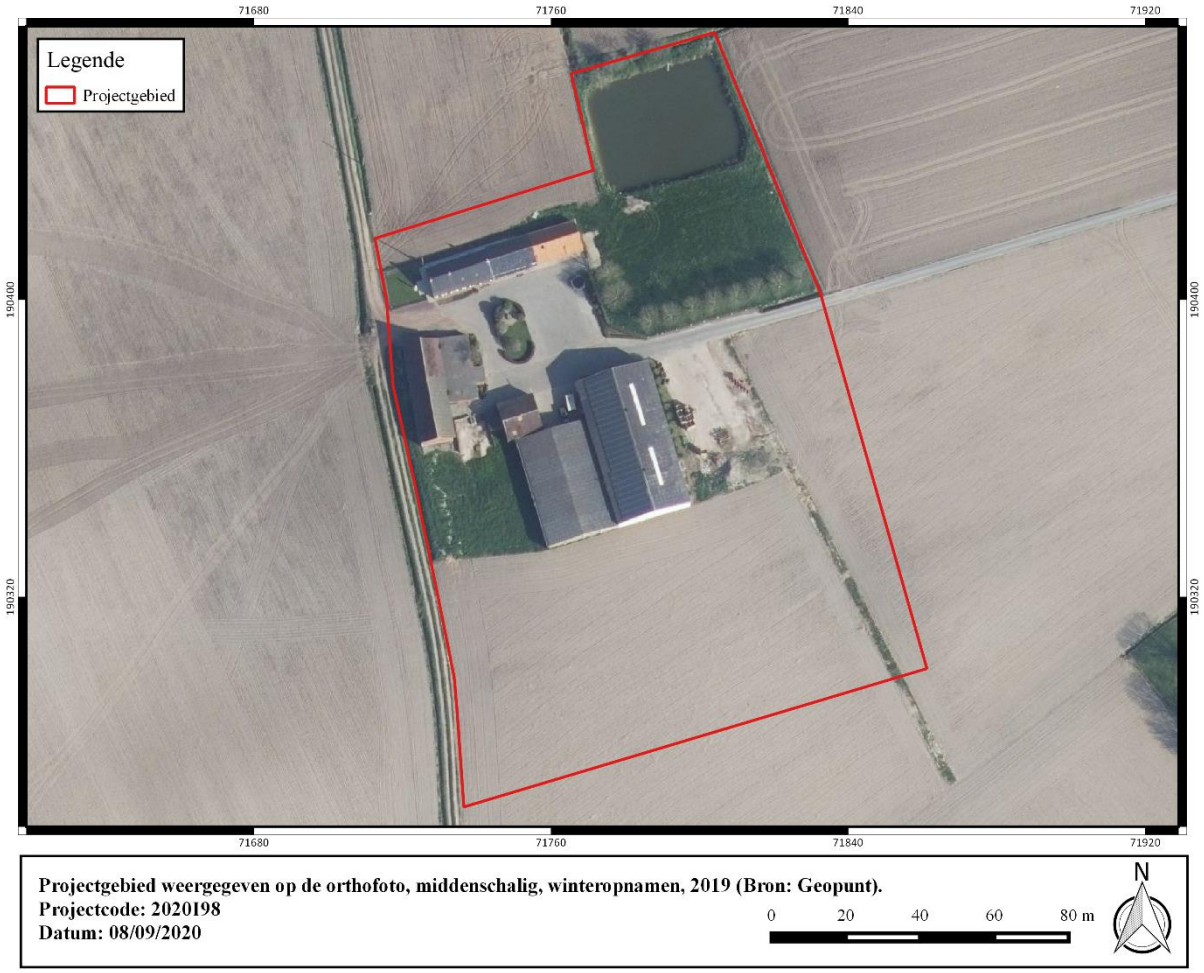

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1,94 ha. Op heden is ca. 2360 m² van het terrein bebouwd, bijkomend is ca. 1980 m² van het terrein verhard. De bebouwing binnen de projectgrenzen betreft een boerderij met bijhorende loodsen. In het noordelijk terreindeel situeert zich een bufferbekken met een oppervlakte van ca. 1165 m². De zone rondom het bufferbekken en de boerderij bestaat uit graszone. Het zuidelijk terreindeel is in gebruik als akkerland.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

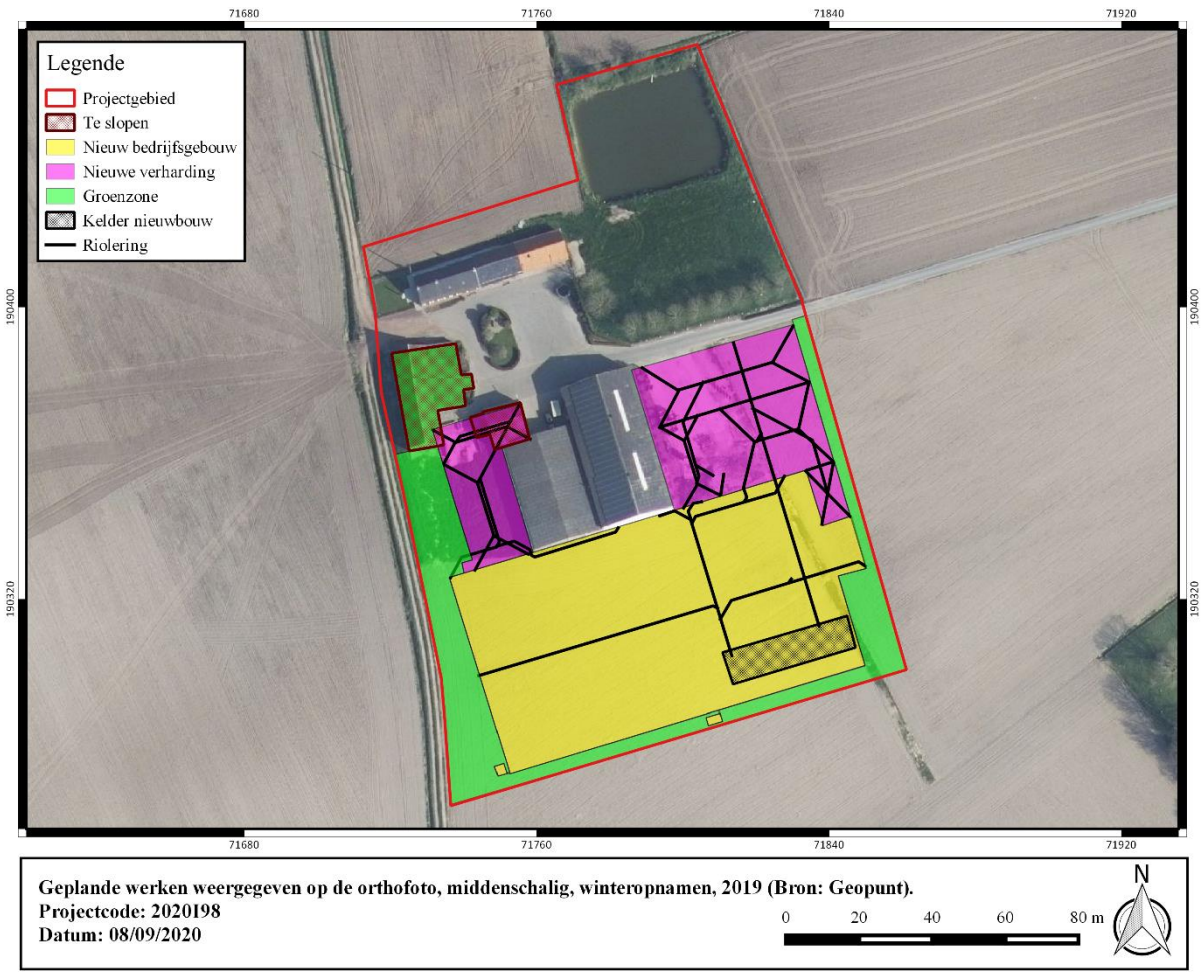
1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De aanvraag betreft verbouwings- en uitbreidingswerkzaamheden bij een landbouwbedrijf. Het gaat om het bouwen van een loods met huisvesting voor seizoensarbeiders, een koelinstallatie en een hoogspanningscabine. Voorafgaand aan de geplande werken worden twee loodsen gesloopt. Ter hoogte van het zuidelijk te slopen gebouw zal verharding worden gerealiseerd. De zone van het noordelijk te slopen gebouw zal worden ingezaaid met gras.

De nieuwe loods zal een rechthoekig grondplan hebben met een lengte van 102 meter en een breedte van 56 meter (oppervlakte 5712 m²). Het gebouw wordt gefundeerd door middel van paalfunderingen waarvan de omvang en diepte nog bepaald moeten worden door ingenieursstudie. Binnen de loods worden 8 nieuwe kweekcellen voorzien alsook koelvoorzieningen voor de bewaring van de witloofwortelen. Naast de frigo's zal een ruimte voorzien worden om de witloofwortelen na oogst op het veld af te kippen, waarna ze kunnen opgeschept worden tegen de versterkte muren van de loods, gesorteerd worden en vervolgens op te slaan in containers in de frigo's. De witloofwortelen moeten binnen opgeslagen worden, zodat ze in optimale omstandigheden in de frigo's kunnen geplaatst worden. Dit teneinde een goede bewaring te kunnen garanderen. Verder zal in de loods een laad- en loszone zijn voor de eigen transporten naar de veiling, plaats voor stockage van lege containers en nieuwe verpakkingen en een plaats voor de voorbereiding en afwerking van de verpakkingen.

Onder de loods worden 2 kelders voorzien, met name een kelder van 600 m³ voor de opslag van hemelwater en een kelder van 100 m³ voor de opslag van spuiwater. De kelders hebben een gecombineerde footprint van ca. 320 m². Aan de noordzijde van de loods wordt een laadkade voorzien van 132 m². Inpandig in de loods wordt een verblijf voor seizoensarbeiders voorzien in 3 lagen met bijhorende sanitaire voorzieningen. In totaal zal dit verblijf onderkomen bieden aan 21 personen. Aan de oostelijke zijde van de loods wordt een overdekte ruimte voorzien voor de opslag van restafval van het witloof. Deze zone heeft een oppervlakte van ca. 100 m². Aan de zuidzijde wordt een koelinstallatie voorzien die zal dienst doen voor zowel koeling van de nieuw te plaatsen frigo's en kweekcellen als voor productie van warm water. Aan de zuidwestelijke zijde van het terrein wordt een HS-cabine gerealiseerd. In functie van de geplande werken dient tevens nieuwe riolering aangelegd te worden.

De gecombineerde oppervlakte van de nieuwbouw (loods + opslagruimte + koelinstallatie + HS-cabine) bedraagt ca. 5830 m². De betonverharding wordt aangelegd over een gecombineerde oppervlakte van ca. 3695 m². Hiertoe dient een bodemingreep gerekend te worden van ca. 50 cm-mv. Verder wordt ca. 2538 m² van het terrein aangelegd als groenzone. Hier zal de bodemingreep zich beperken tot ca. 30 cm-mv. De gecombineerde oppervlakte van de geplande werken bedraagt aldus 1,11 hectare.

Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	***Informatie***
Landschappelijke situering	Zandleem- en leemstreek
Tertiair	Lid van Pittem (Formatie van Gentbrugge).
Quartair	Type 1
Bodemtypes	Pcc, uPdc
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	41.4 – 43.0 m TAW
Hydrografie	Bekken van de Brugse polders, deelbekken Rivierbeek.

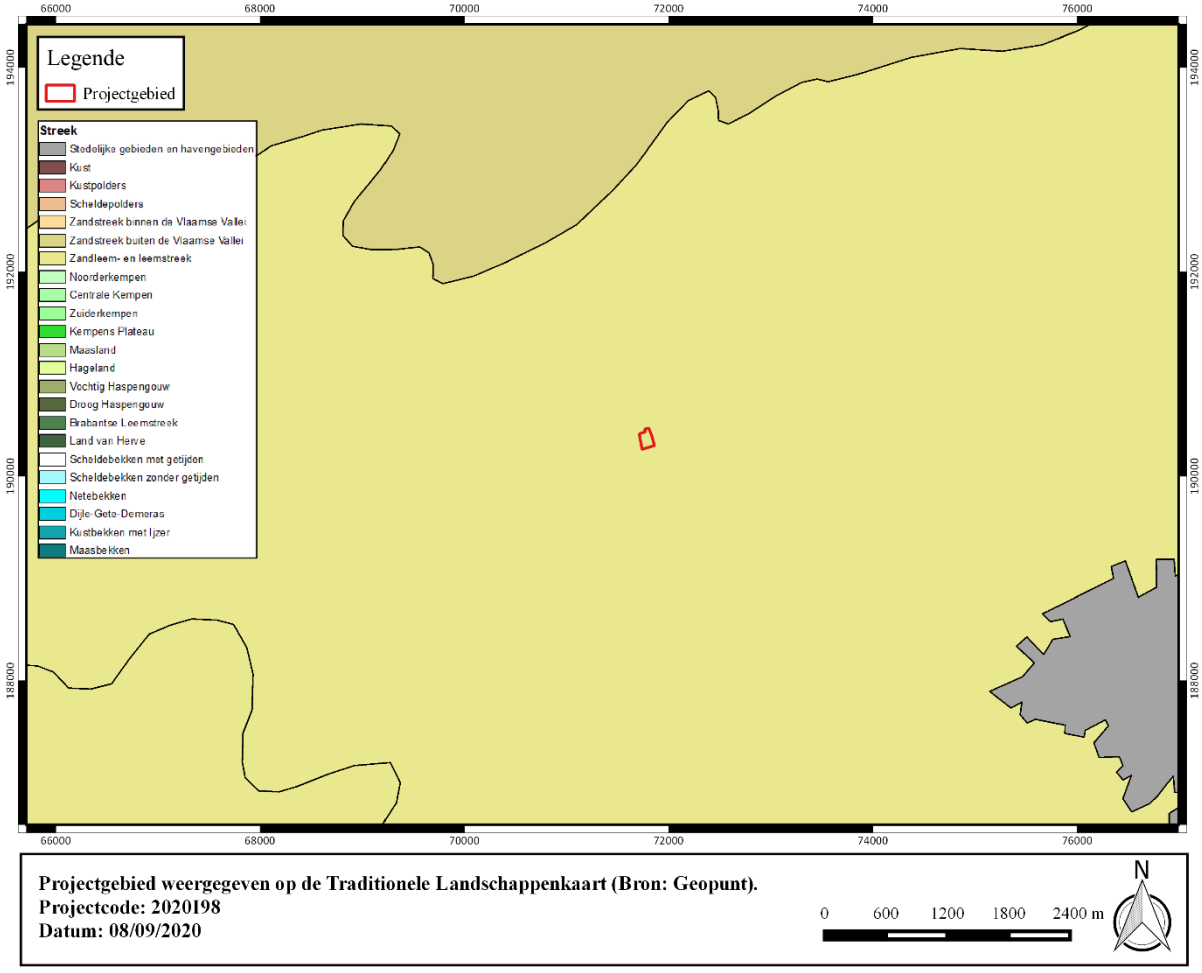
1.4.1.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen binnen de zandleem- en leemstreek.

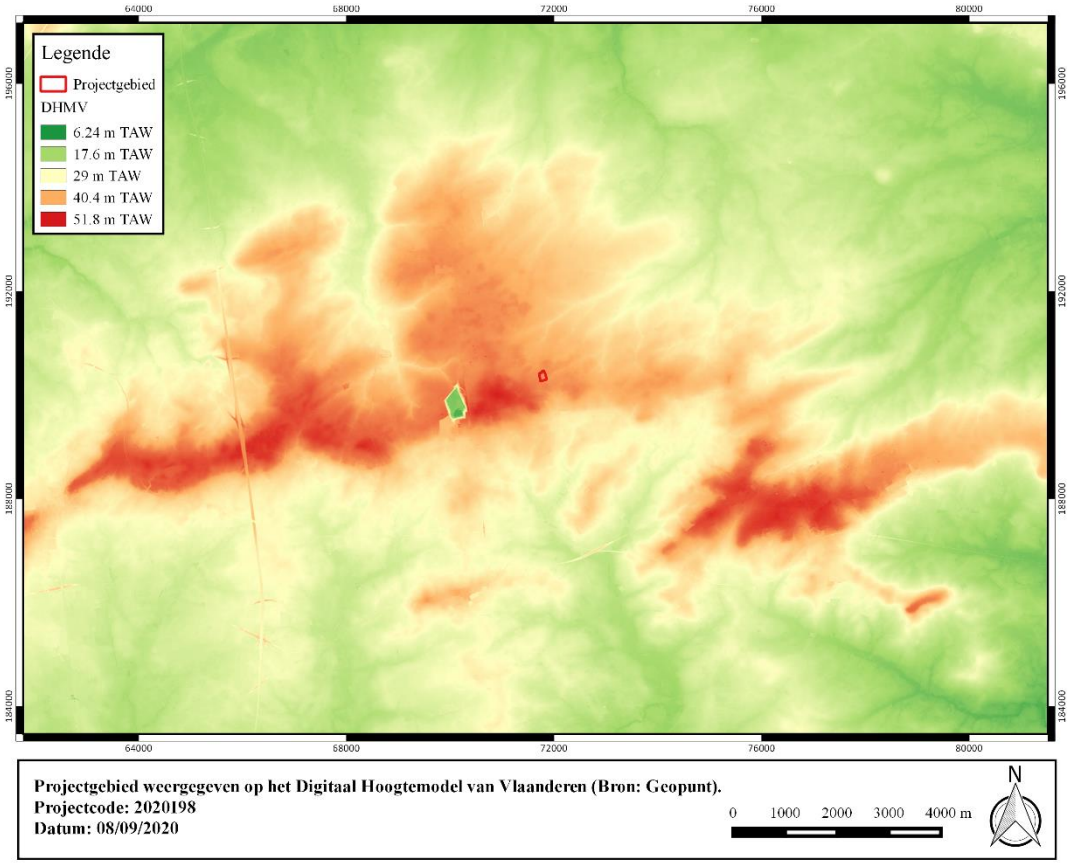
Het plangebied situeert zich centraal op de kamlijn van de cuesta van Tielt, een brede zwak noordwaarts hellende rug die noordwaarts geleidelijk aansluit bij de depressie van Poeke-Blauwhuis, maar zuidwaards plots afgebroken wordt door het steil en obsequent ingesneden cuestafront waarop Aarsele, Tielt, Pittem en Koolskamp gelegen zijn. Op talrijke plaatsen langs de topconvexiteit van het cuestafront reikt de hoogte tot +40 à +50 m. Aan beide kanten van de topconvexiteit ontspringen zuidwestwaarts, respectievelijk noordoostwaarts stromende beken waarvan de dalhoofden tot nabij het cuestafront doordringen. Ca. 250 meter ten noorden en ca. 100 meter ten oosten van het plangebied ontspringen de respectievelijke beekvalleien van de Versanebeek en de Strategoedbeek. Deze wateren verder af in noordelijke richting tot de vallei van de Oude Blauwhuisbeek.

Precies ten zuidwesten van het plangebied is een top waar te nemen ter hoogte van Egemkapelle. Hier wordt een hoogte bereikt van ca. 50 m TAW. Het plangebied situeert zich op de noordoostelijke helling van deze top op een hoogte van 41.4 – 43.0 m TAW. Het laagst gelegen punt binnen de projectgrenzen is het bufferbekken in het noordelijk terreindeel. Het overige deel van het plangebied helt zeer licht af in noordoostelijke richting.

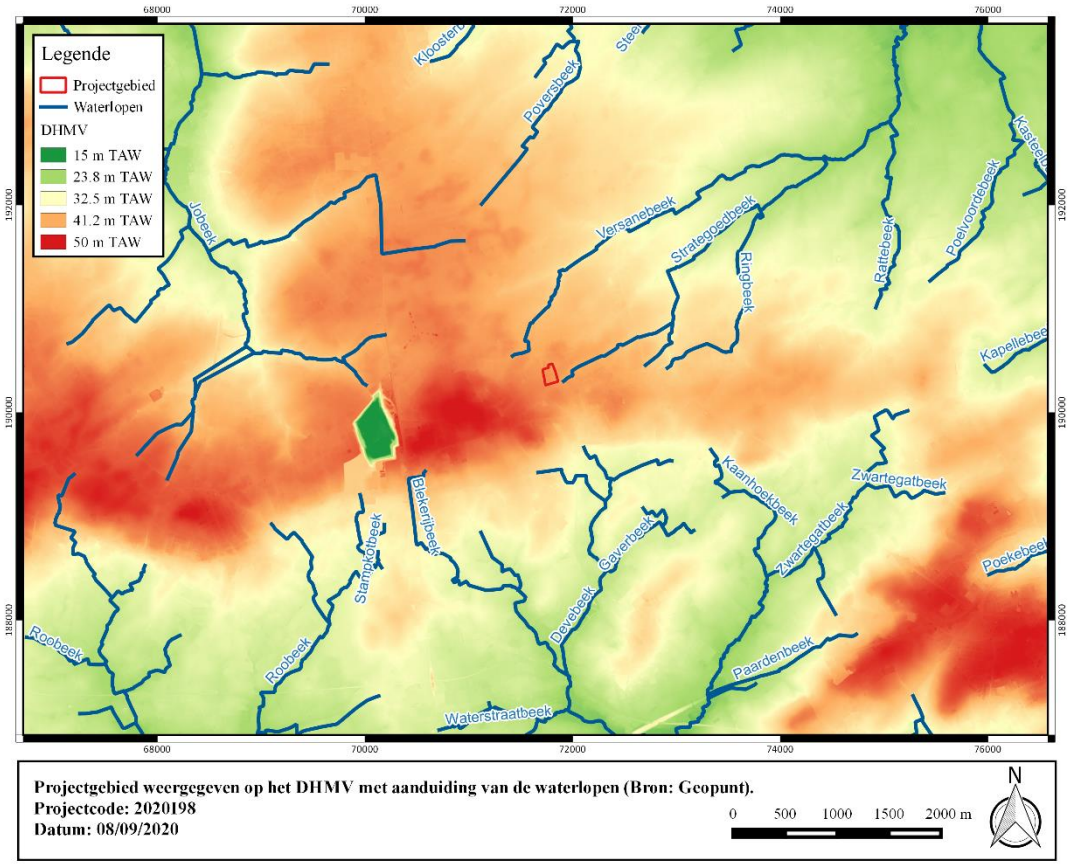
Hydrografisch is het plangebied gelegen in het Bekken van de Brugse polders, deelbekken Rivierbeek.

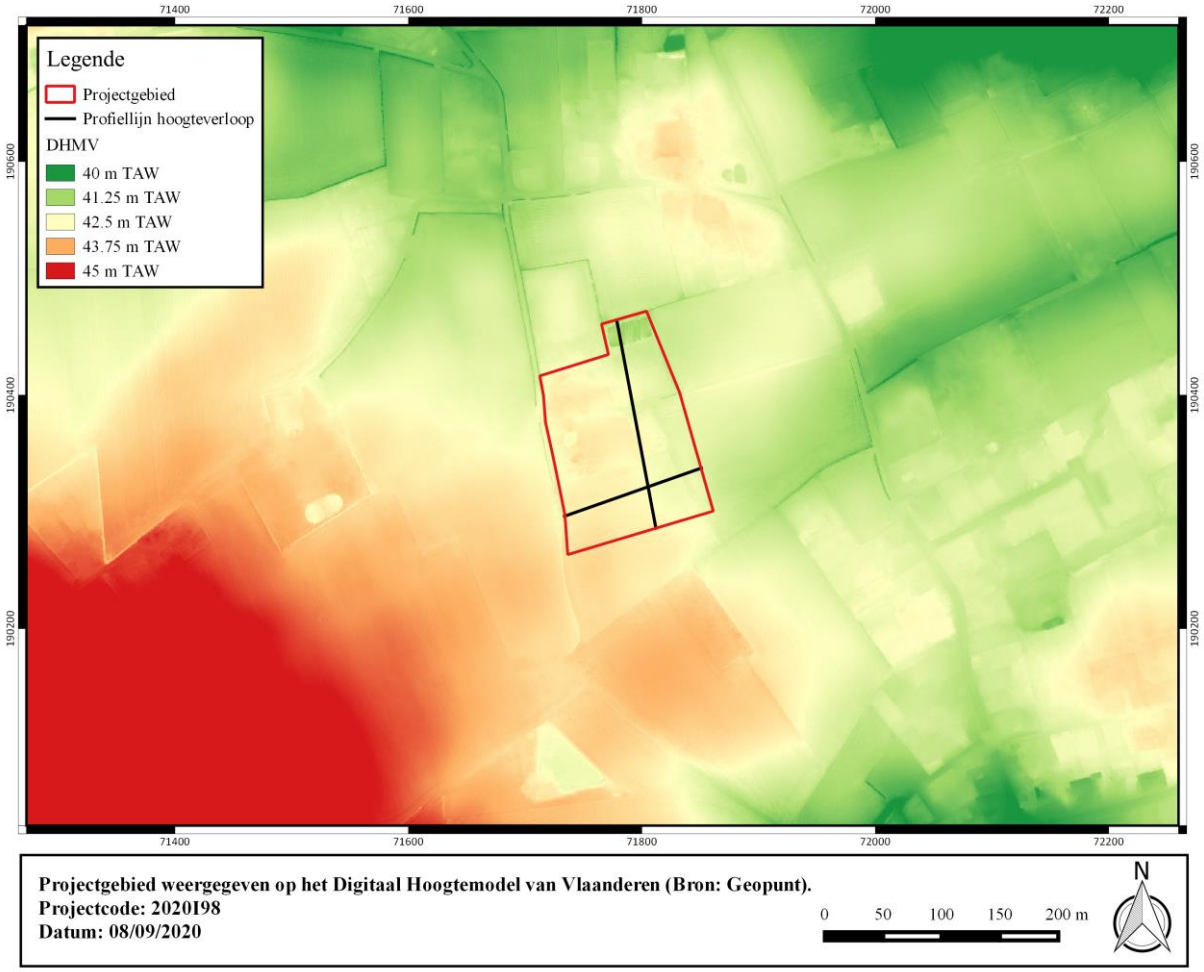
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

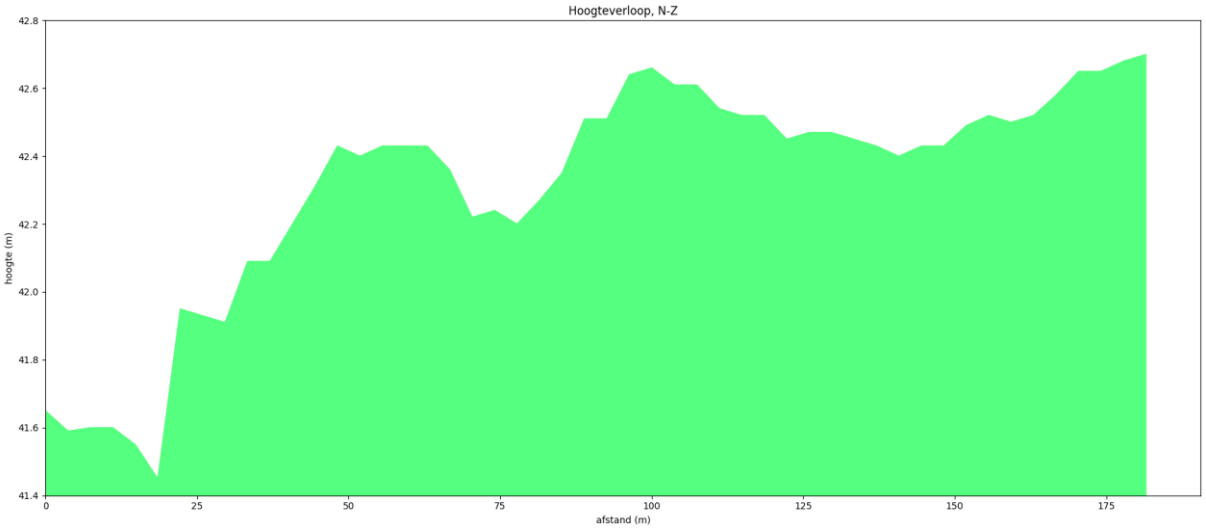
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

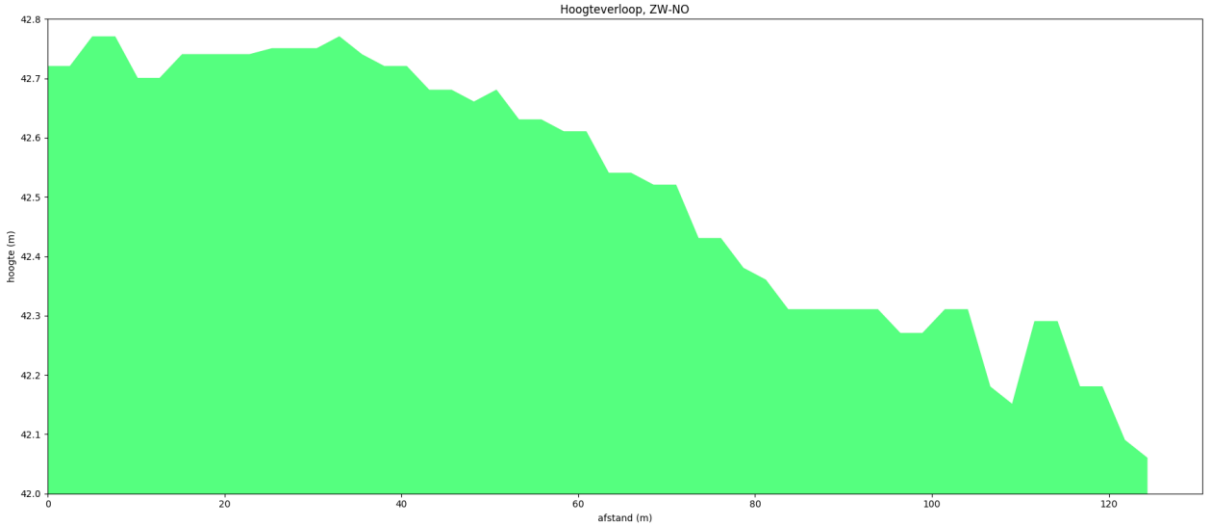
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 10: Hoogteverloop, N-Z (Bron: Geopunt).

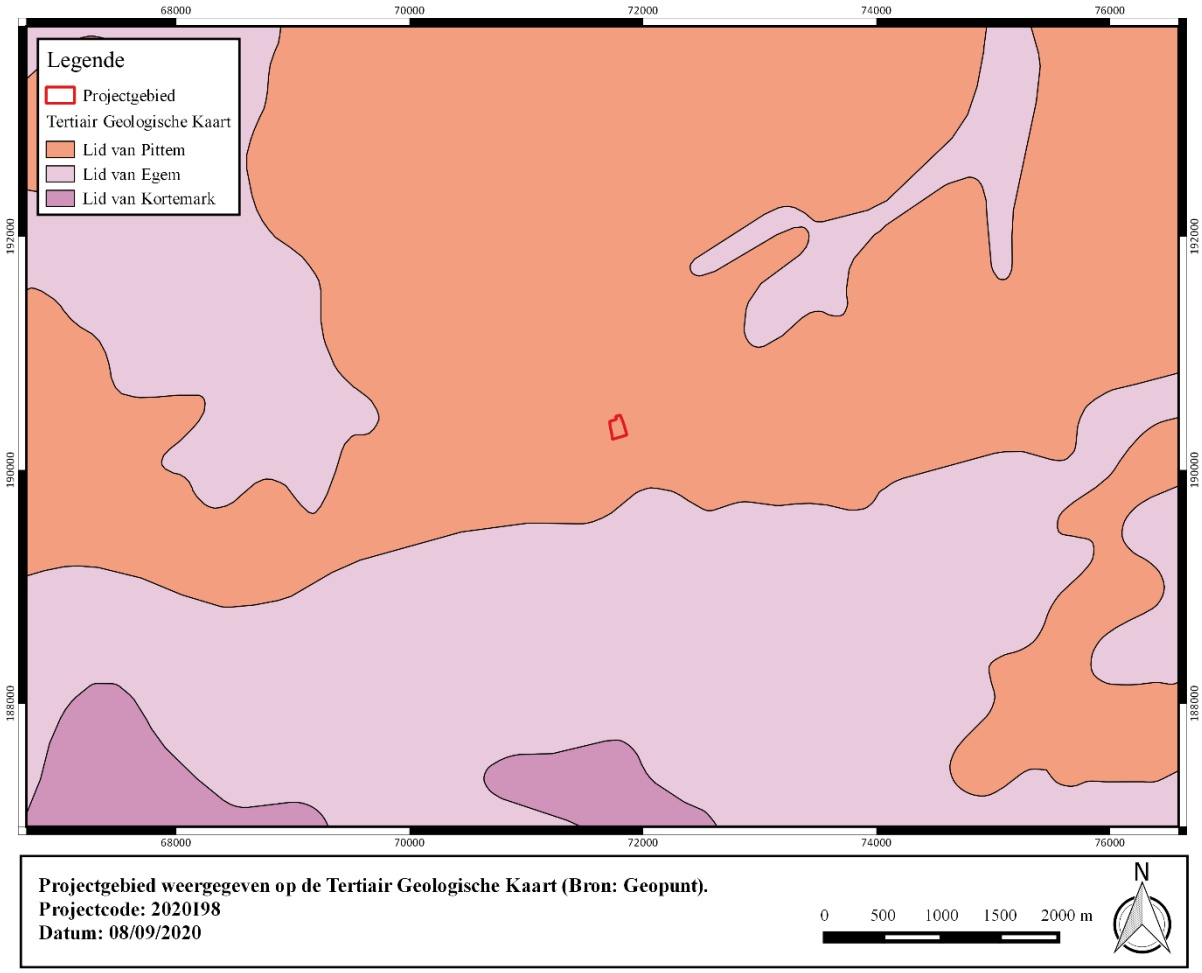

Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied bevindt zich in het **Lid van Pittem (Formatie van Gentbrugge).** De Formatie van Gentbrugge bestaat uit een afwisseling van kleiïge siltige en zandige mariene sedimenten met enkele macrofossielen. Het is onderverdeeld in drie leden; van oud naar jong: het Lid van Merelbeke, het Lid van Pittem en het Lid van Vlierzele.

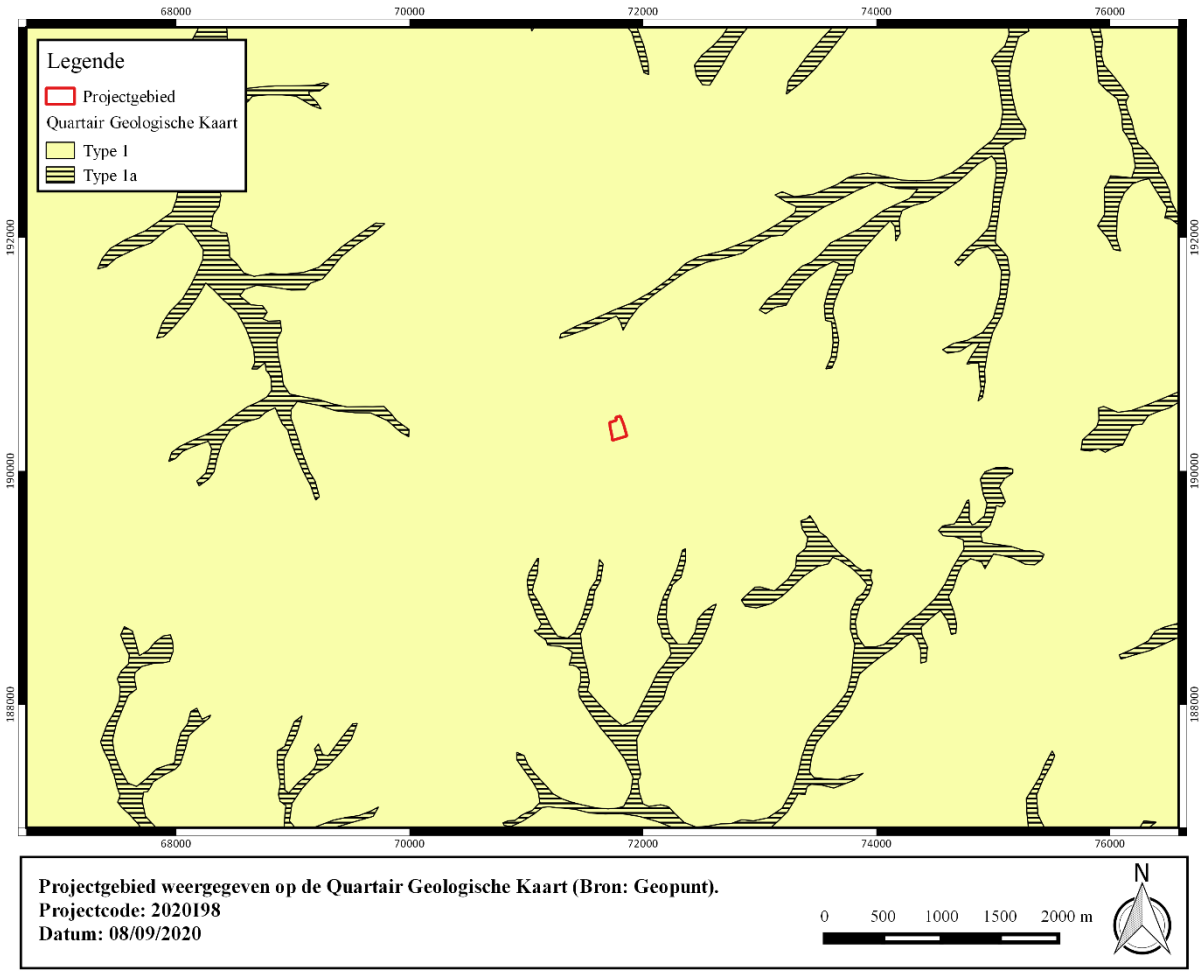
Het Lid van Pittem bestaat uit een afwisseling van dunne laagjes kleiig-zandig grof silt en glauconiethoudend kleiig-siltig fijn zand. De laminae zijn dikwijls gebioturbeerd. Er komen getijdegeulen voor in het sediment wat in de intertidale zone is afgezet. Plaatselijk komen zandsteenbanken met opaalcement voor (veldstenen).

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Quartair Type 1.** Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zand tot zandleem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

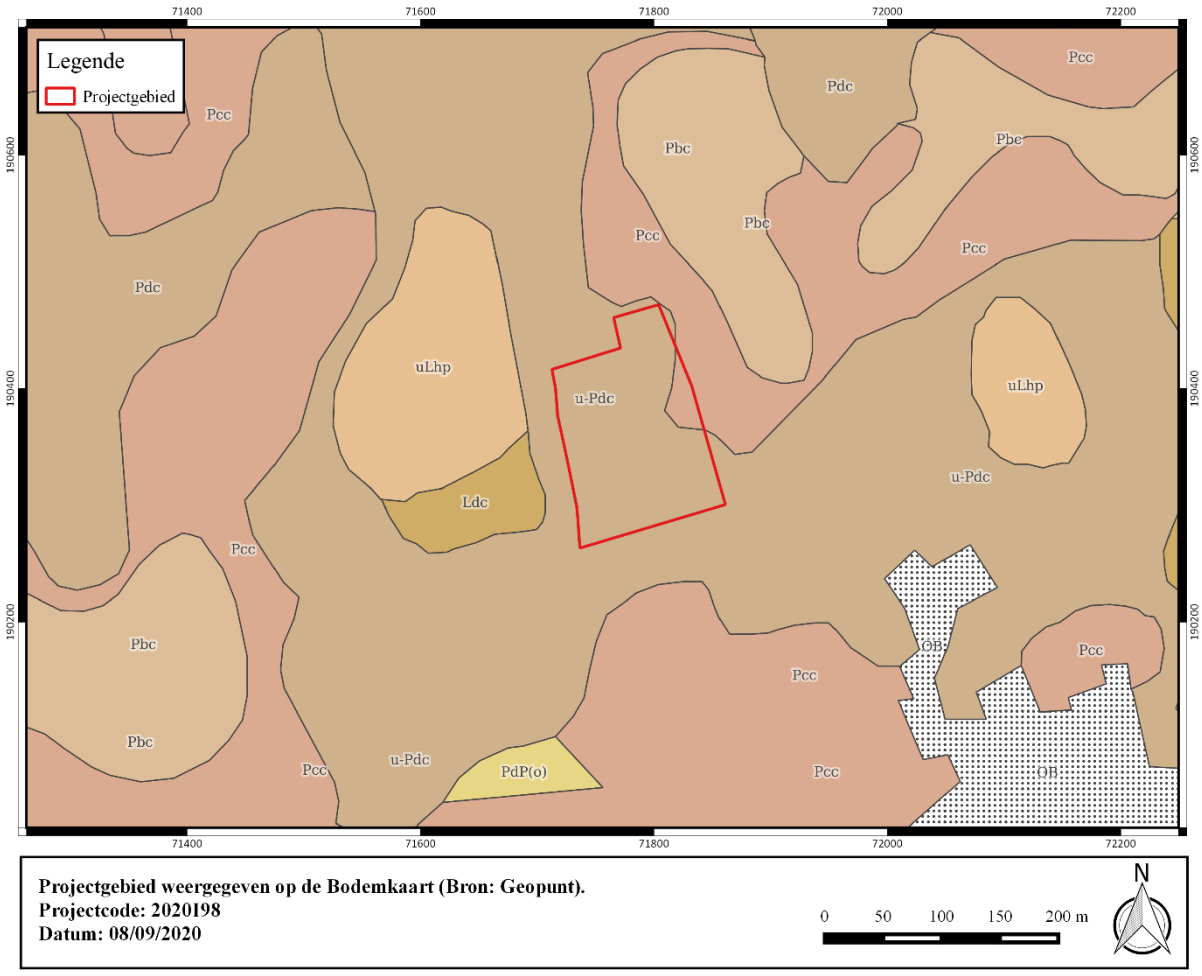

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype **Pcc** is een matig droge lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Deze bodem heeft een 25-30 cm dikke grijsbruine bouwvoor en is goed humeus. Door in cultuurname is een deel van de uitlogingshorizont met de bouwvoor vermengd tot een homogeen goed humeuze Ap waaronder een bruingele overgangshorizont voorkomt van 20-30 cm dik. De verbrokkelde textuur B situeert zich tussen 50 en 80 cm. Veel Pcc gronden zijn beïnvloed door de Tertiair onderliggende formaties welke op wisselende diepte een gevarieerd substraat vormen.

Het bodemtype **u-Pdc** is een matig natte, matig gleyige lichte zandleembodem met klei op geringe of matige diepte en een sterk gevlekte textuur (bij lemige sedimenten)/ vebrokkeld textuur (bij zandige sedimenten) horizont. Bij deze matig natte (soms matig droge) bodems op licht zandleem is de humeuze bovengrond homogeen en goed ontwikkeld grijsbruin en gemiddeld 30 cm dik. De verbrokkelde textuur B is zwak ontwikkeld en begint op 40-60 cm.

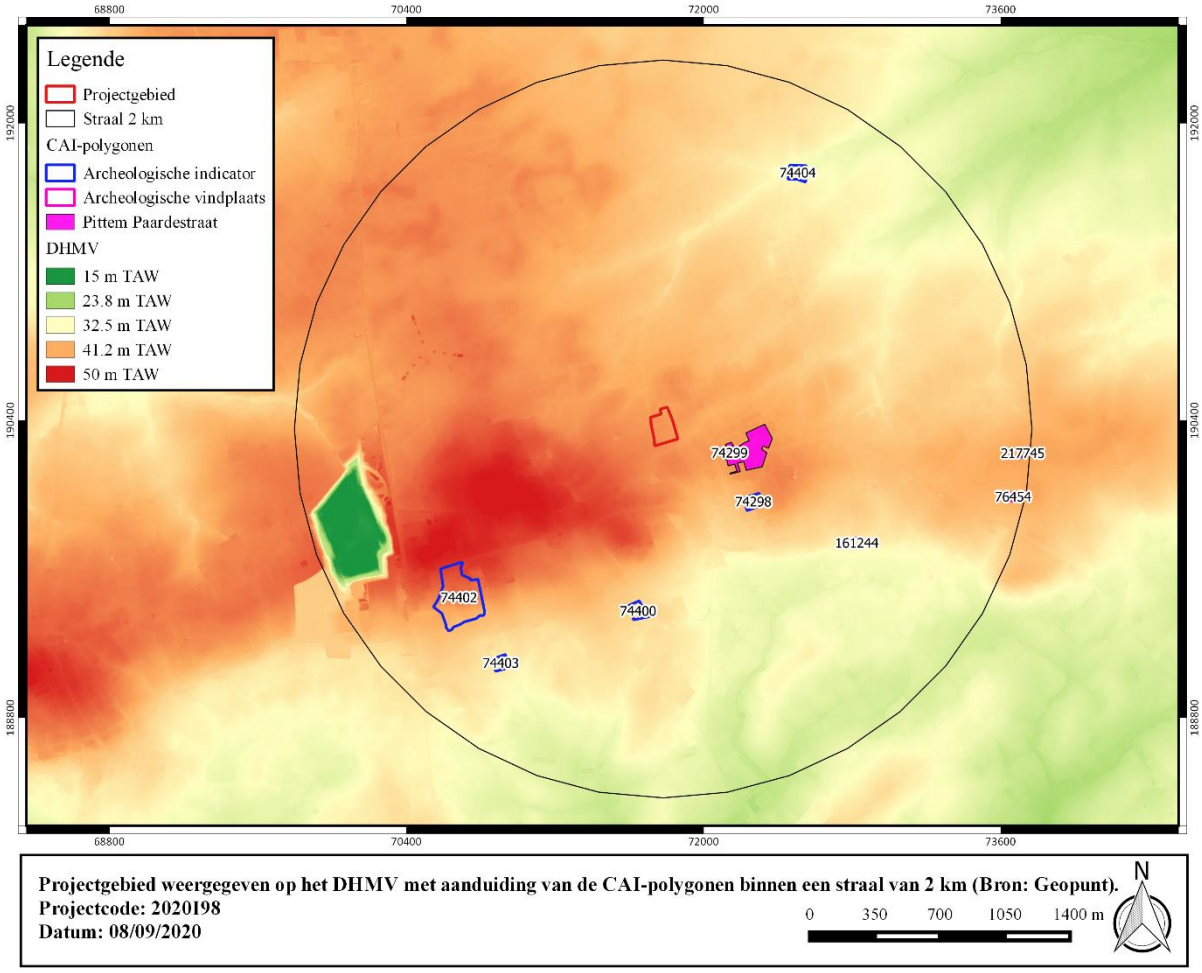

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Binnen de grenzen van het onderzoeksgebied of op belendende percelen zijn geen archeologische sites of indicatoren gekend. Recent vlakdekkend onderzoek aan de Paardenstraat ten oosten van het onderzoeksgebied bracht nederzettingssporen uit de late middeleeuwen aan het licht. Tijdens het archeologisch onderzoek zijn eveneens enkele 'off-site' relicten waargenomen die wijzen op menselijke aanwezigheid tijdens de metaaltijden en Romeinse periode in de omgeving. Oudere waarnemingen en veldprospecties in de voorbije decennia in de ruime omgeving wijzen op basis van gerecupereerde artefacten eveneens op menselijke aanwezigheid tijdens het mesolithicum en neolithicum. Op basis van cartografische bronnen zijn tevens de locatie van enkele laatmiddeleeuwse omwalde hoeves gekend. Hoewel de gekende archeologische vindplaatsen in de ruime omgeving eerder schaars zijn wijst de beschikbare informatie dat het hoger gelegen terreinen langs de cuesta van Tielt reeds worden bezocht en bewoond door mensen sinds de steentijden.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

76454	Opgraving (1902); Veldprospectie (1990); NK: 150 meter Neolithicum: lithisch materiaal - Eén van de 'neolithische nederzettingen' ontdekt na verzamelen van silexmateriaal (waaronder pijlpunten, schrabber, afslagen, gepolijste bijlen). Midden-Neolithicum: mes met natuurlijke boord en gebruiksretouche, dubbelboor Bron: Boncquet, P., 1988, Pioniers van de Westvlaamse archeologie (1): Juliaan Claerhout (1859-1929), in Westvlaamse Archaeologica, 4, 3, p. 74. Calmeyn D. 1994, De prehistorische mens op de Pittems-Egemse cuesta. Een voorlopig beeld na 5 jaar veldprospectie, in: De Roede van Tielt 25/4, 142-200

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

74298	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74299	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: Alleenstaande site met walgracht - Omgrachting noch gebouwen zijn bewaard.
74400	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74402	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74403	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74404	Indicator; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht

Veldprospecties

161244	Veldprospectie (1990); NK: 150 meter Neolithicum: o.a. gepolijste bijlen, afslagbijl, ongepolijste bijl in Spiennessilex, kling of dolk, massieve schrabbers, kern uit gepolijste bijl, schrabbertje op afslag van gepolijste bijl, bladpijlpunten, wilgebladpijlpunt, gesteelde pijlpunten met vleugels Mesolithicum: o.a. prismatische kern met 2 slagrichtingen voor microklingen, kern voor Montbaniklingen, kern voor microklingen, hoekstekers, ruimer op microkling, kleine schrabbers, microklingen, 40-tal weerhaken, microlieten, stekers, boren, messen Bron: Calmeyn D. 1994, De prehistorische mens op de Pittems-Egemse cuesta. Een voorlopig beeld na 5 jaar veldprospectie, in: De Roede van Tielt 25/4, 142-200

Metaaldetectie

217745	Metaaldetectie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: Maille van Ieper 1180 à 1220

1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Opgravingen van mesolithische artefacten langs de Baertstraat wijzen op vroege menselijke aanwezigheid in Egem. De omvang van de vondstenconcentratie (ca. 5000 vondsten) doet vermoeden dat de site herhaaldelijk werd bezocht of als basiskamp diende. De streek was ook later bewoond. Getuige hiervan zijn Keltische toponiemen als 'Devebeek en Bornebriel'.

De eerste kerk in Egem wordt reeds gebouwd aan het begin van de 10de eeuw, op initiatief van de monniken uit Amand-les-Eaux uit Elnone. De plaatsnaam Egem duikt voor het eerst op in 1179 bij de schenking van de kerk van Egem aan de abdij van Saint-Nicolas-des-Près bij Doornik. De dorpsnaam is van Frankische oorsprong. Op bestuurlijk vlak behoort Egem tot het Graafschap Vlaanderen, kasselrij van Kortrijk, Roede van Tielt. Tijdens het Ancien Régime is het grondgebied opgedeeld in verschillende heerlijkheden, waarvan de heerlijkheid Egem de belangrijkste is. Allicht behoort het projectgebied hiertoe. Andere heerlijkheden zijn 'Ter Straten', 'Poelvoorde', 'Ten Rijne' en 'Walle'. Aan het kruispunt van de huidige Molenstraat en Paardenstraat stond een windmolen waarvan de bouw minimaal teruggaat tot 1465. De windmolen behoorde tot de heerlijkheid Brande, die tevens in het bezit was van de heer van Egem.

Egem kent in het laatste kwart van de 16de eeuw een crisisperiode die te wijten is aan godsdienstoorlogen. Wanneer de vrede zich rond 1600 herstelde moesten de kerk en veel omliggende huizen en hoeven heropgebouwd worden. Na de afloop van het Twaalfjarig Bestand (1621) breekt het strijdgewoel opnieuw los. Tijdens de tweede helft van de 17de eeuw heeft de gemeente te lijden onder oorlogsvernielingen, plunderingen, verwoestingen, maar ook epidemieën. In 1695 telt Egem amper 244 inwoners. In de 18de eeuw groeit de bevolking opnieuw aan, waardoor het inwonertal in 1795 opnieuw is opgelopen tot 1256. In 1719 wordt beslist een landboek van de parochie te laten maken. Egem kent in 1725 een lichte concentratie van bebouwing nabij het dorpsplein en verspreide hoevebouw over de rest van het grondgebied. Ten westen van de dorpskern werd de steenweg Brugge-Kortrijk aangelegd. Door de uitbouw van de Kasteelstraat kwam het dorp in verbinding met deze economisch interessante verkeersader.

De toenemende industrialisatie leidt tot de achteruitgang van de huisnijverheid. Dit resulteert in Egem in een ongeziene crisis in de periode 1830-1850. Een groot deel van de actieve bevolking emigreert naar Wallonië, Noord-Frankrijk of de Verenigde Staten. De dalende trend in demografie die in deze periode wordt ingezet, zet zich voort tot de jaren 70 van de 20ste eeuw. Door aanleg van nieuwe steenwegen tijdens de 19de eeuw treedt de gemeente geleidelijk uit haar isolement. De Paardenstraat wordt versteend in 1864. Reeds vanaf het einde van de 19de eeuw verrezen enkele chicorei-asten op het grondgebied van de gemeente. In 1905 wordt een ast gebouwd tegenover de Plaatsmolen aan de Paardestraat. Deze vervoegde een bestaand exemplaar op de hoek van de Paardestraat en het Molenstraatje. De industrialisatie en de ontwikkeling van kleinschalige nijverheden zet zich voort gedurende de 20ste eeuw. De Kerk en veel nabijgelegen gebouwen lopen schade op tijdens de Eerste Wereldoorlog.

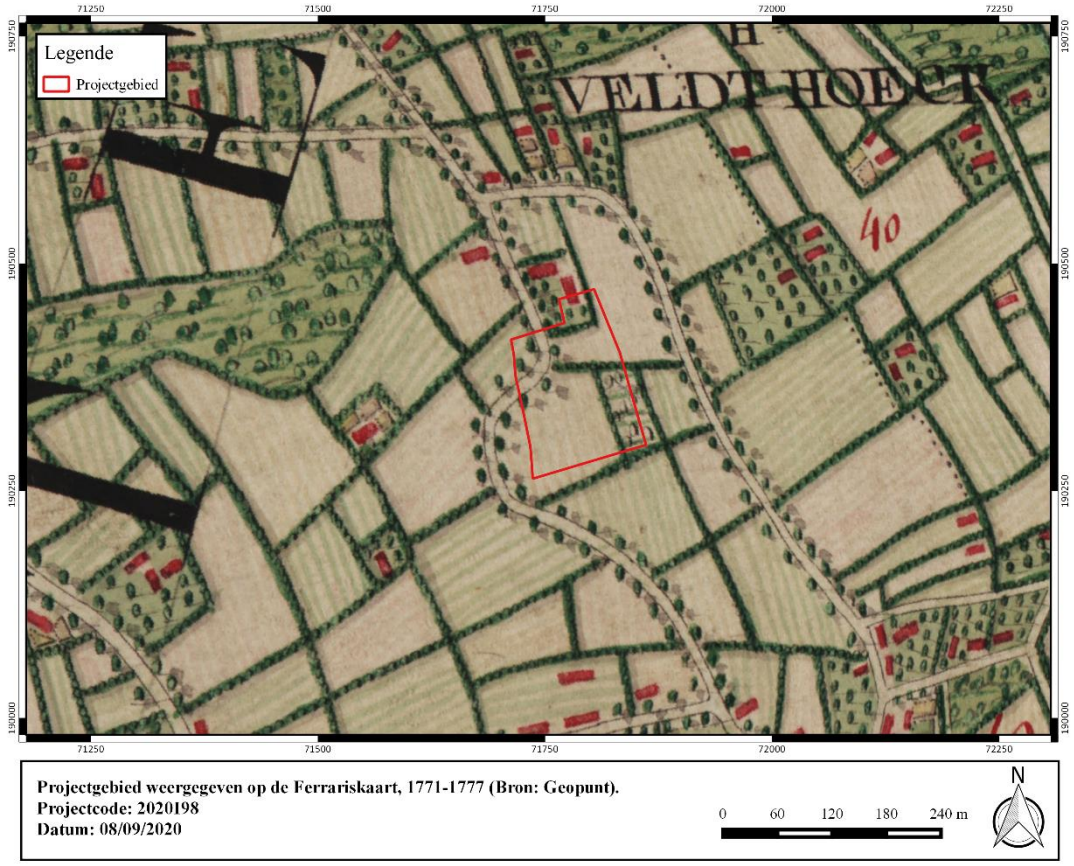
Vanaf de jaren 1970 begint het bevolkingscijfer, dat sinds 1845 in een dalende trend zat, een stijging te vertonen. Aan de basis hiervan ligt de uitbreiding van de woongelegenheden in de gemeente door de aanleg van nieuwe verkavelingen (Ter Walle, Ter Gracht). [3]

[3] *Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Paardestraat, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126504 (geraadpleegd op 11 oktober 2016)*

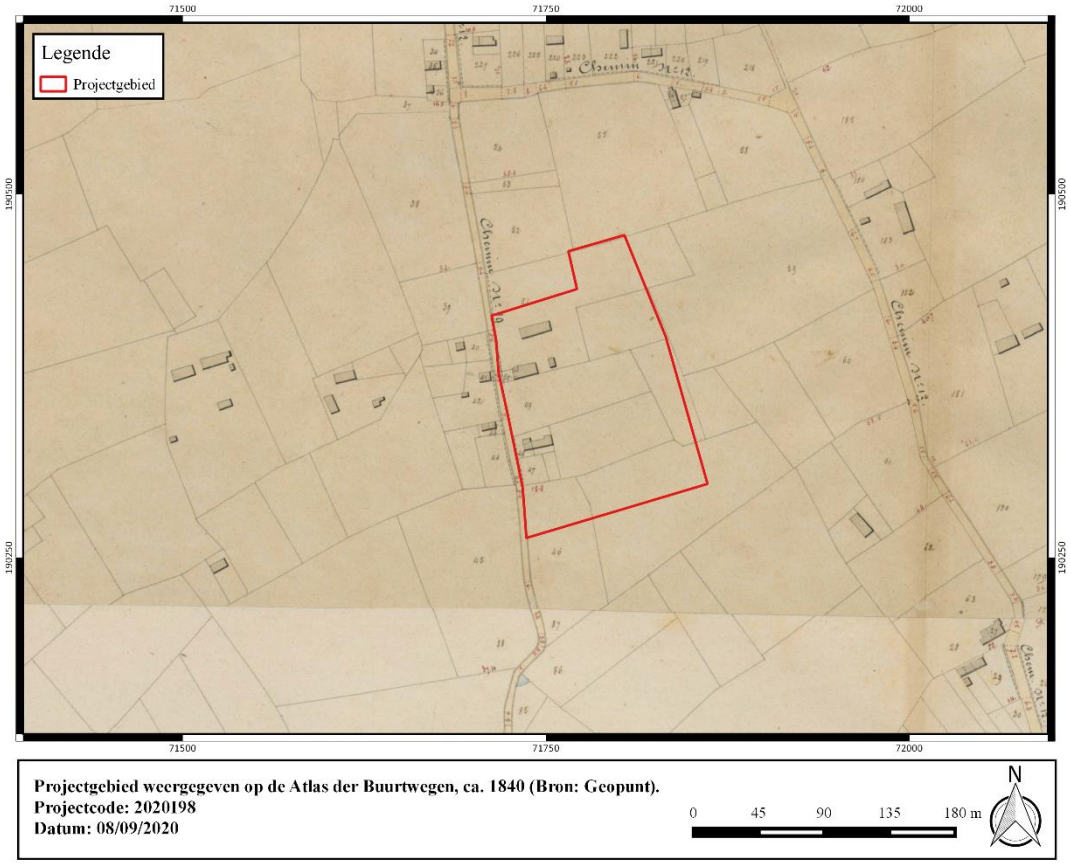
1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Op de Ferrariskaart is het verloop van de huidige Drogenbroodstraat en Hagelingestraat reeds duidelijk waarneembaar. Beide wegen zijn met bomen omzoomd. Opvallend is dat het plangebied wordt aangesneden door de Hagelingestraat. Mogelijk is dit te wijten aan een onnauwkeurigheid op de Ferrariskaart. Op de 19e-eeuwse kaarten volgt deze weg immers haar huidig verloop. Een andere mogelijkheid is dat de weg wel degelijk is rechtgetrokken in de periode tussen de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen. Op de Ferrariskaart is aan de noordzijde van het plangebied een samenstel van twee gebouwen in L-vormige configuratie waar te nemen. De rest van het terrein staat gekarteerd als akker.

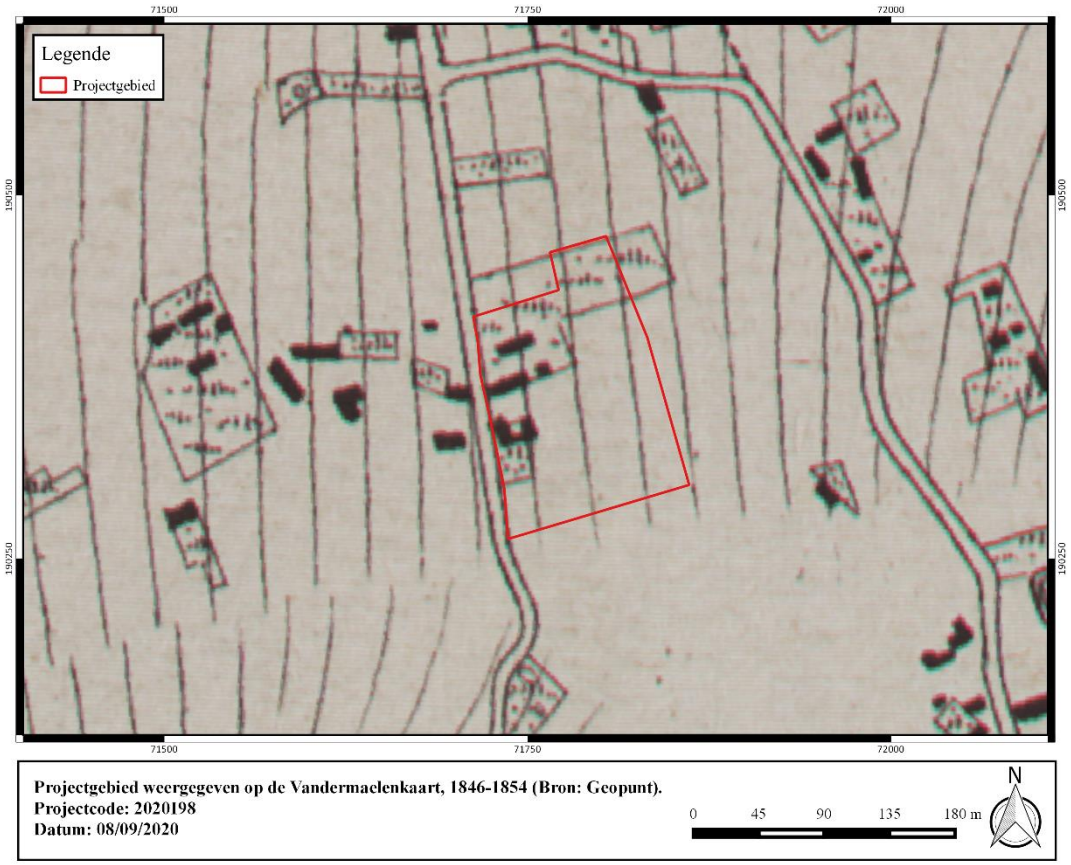
Op de 19e-eeuwse kaarten zijn binnen de projectgrenzen drie rechthoekige gebouwen waar te nemen langsheen de Hagelingestraat. De Vandermaelenkaart karteert het noordelijk terreindeel als weiland. Deze dualiteit tussen het noordelijk deel van het plangebied dat uit weiland bestaat en het zuidelijk deel van het plangebied dat uit akkerland bestaat, is tot op heden bewaard. Mogelijk gaat een deel van de bestaande bebouwing terug op het noordelijk gebouw

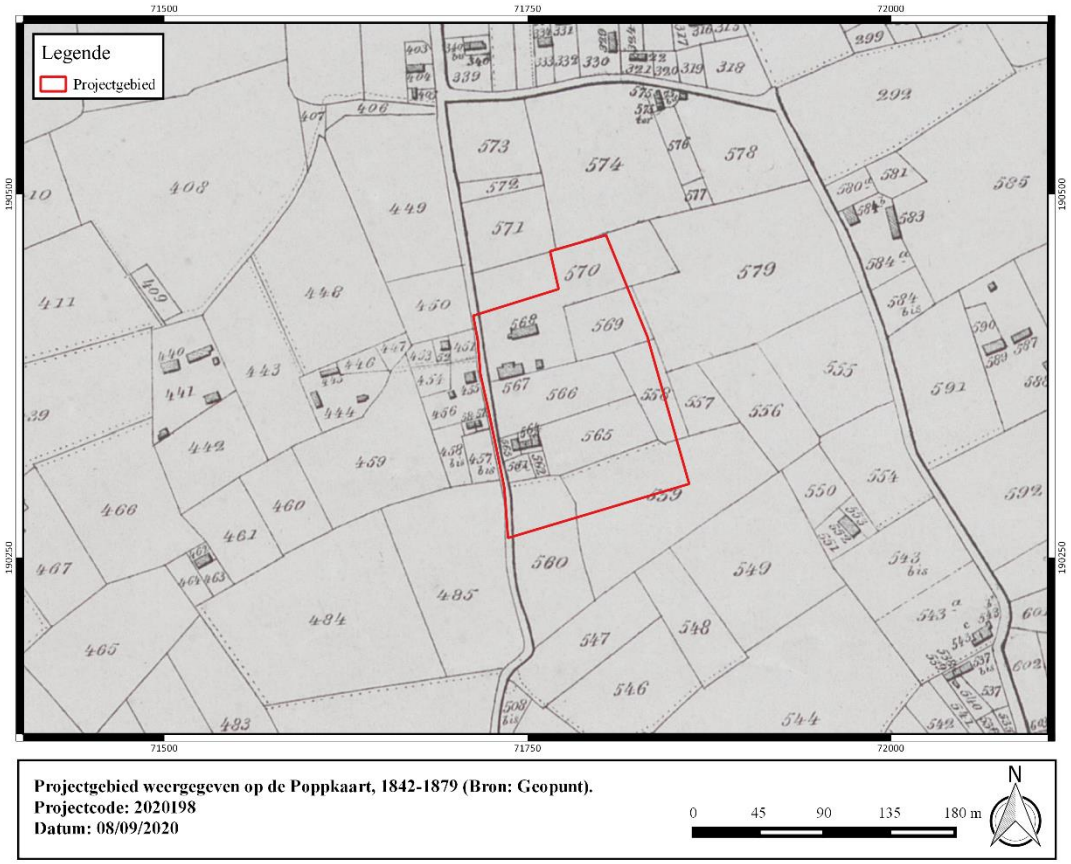
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

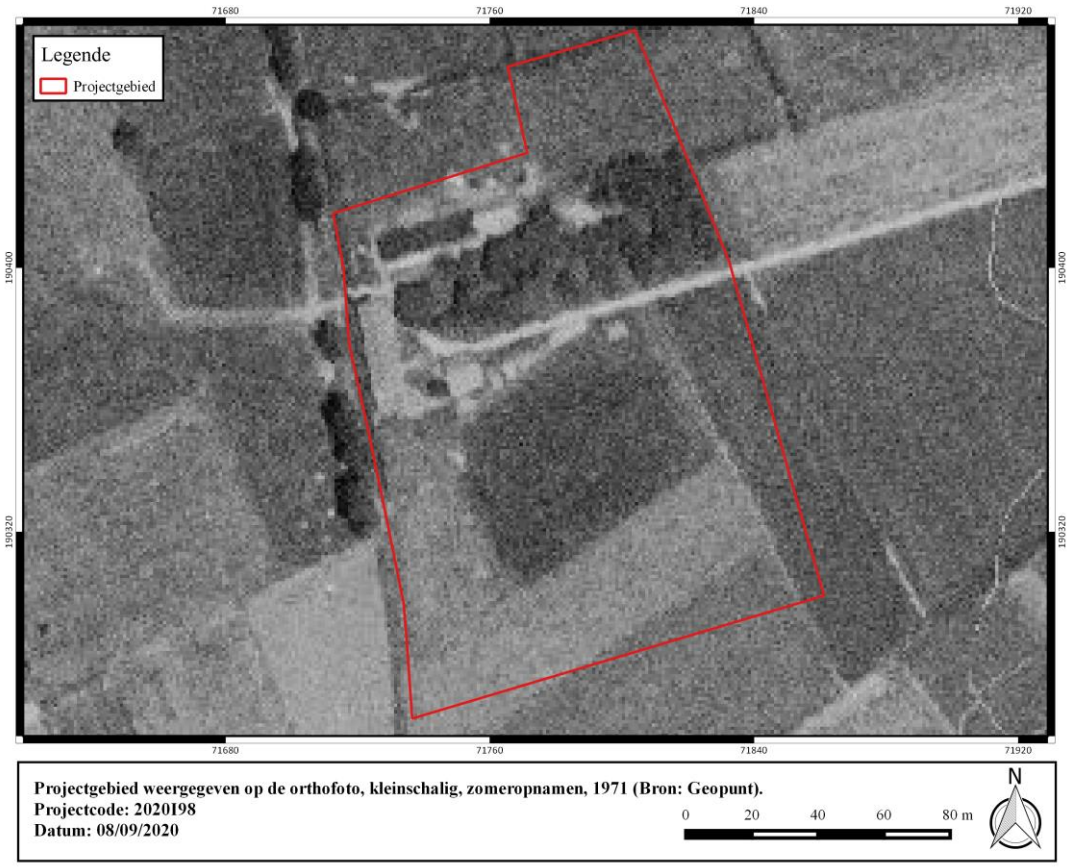
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

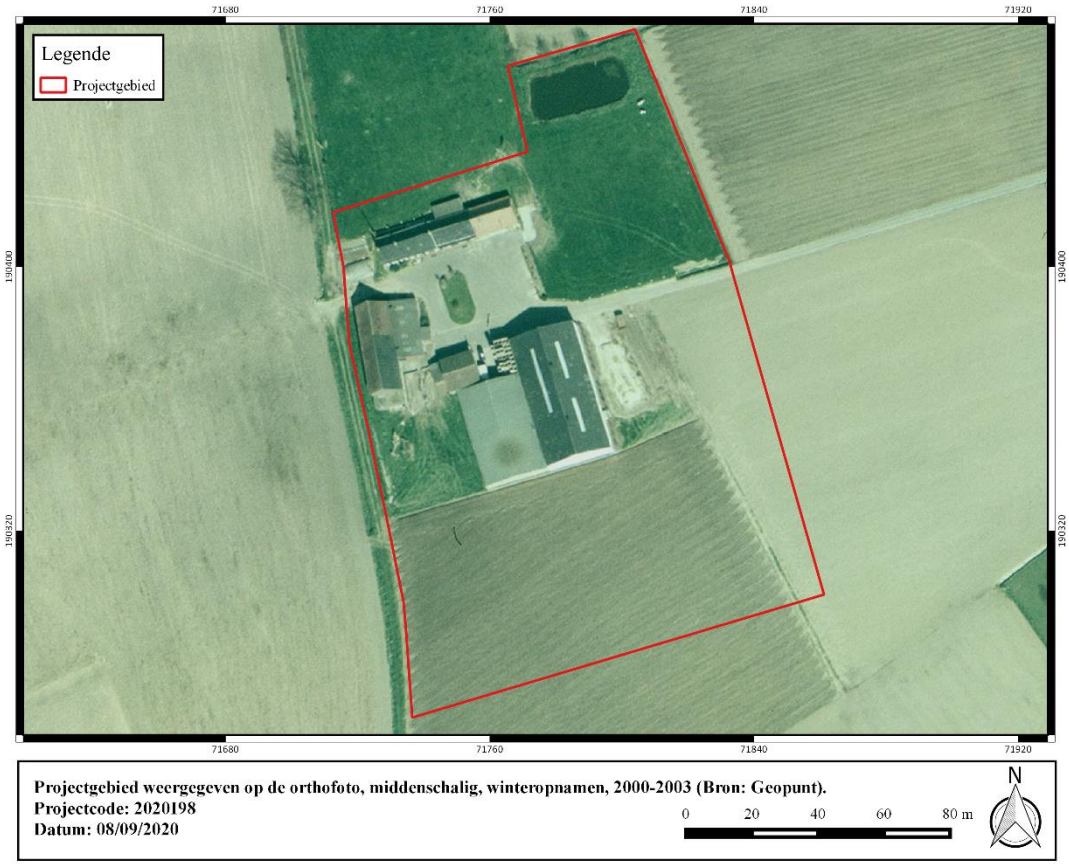
De orthofotosequentie geeft een duidelijk evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia. Op de oudste luchtopname is het noordelijk en westelijk gebouw van het bestaande gebouwenbestand van de landbouwuitbating reeds waar te nemen. In de loop van de jaren ’80 zijn dan het noordelijk bufferbekken en de zuidelijke schuren tot ontwikkeling gekomen. Deze toestand blijft tot op heden bewaard.

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

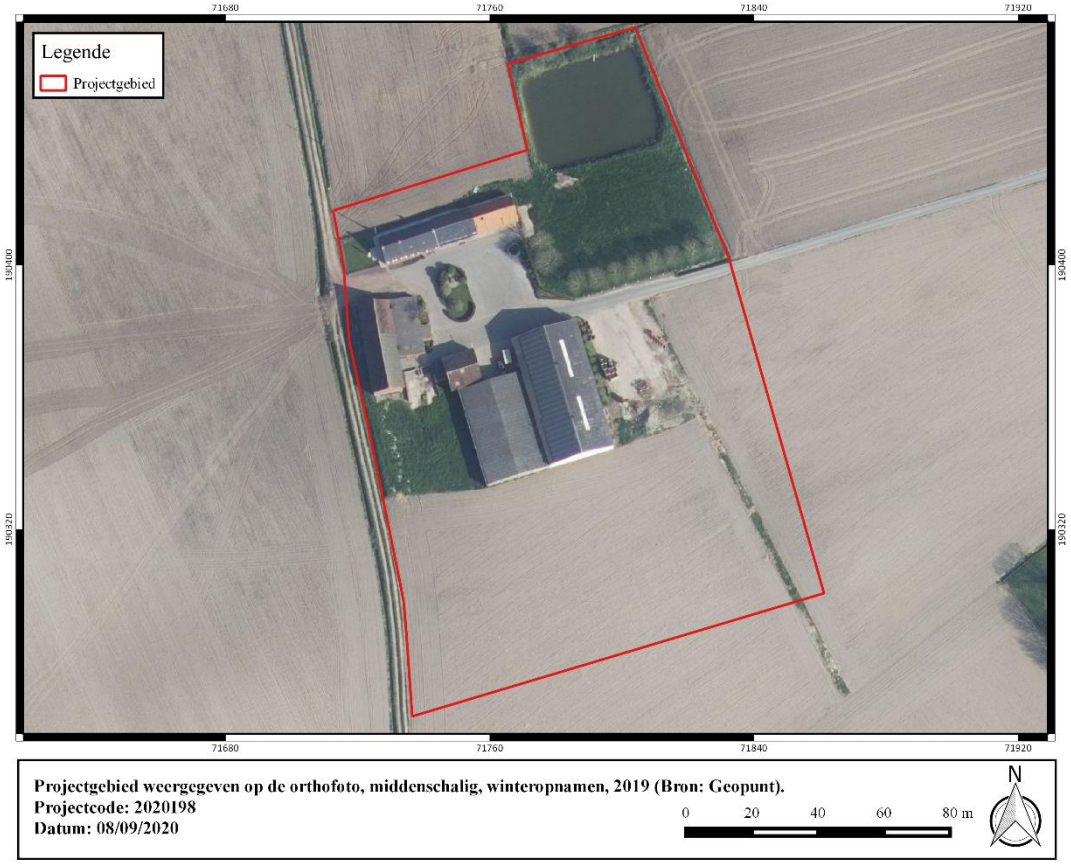
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de uitbreiding van een bestaand landbouwbedrijf aan de Drogenbroodstraat te Egem, deelgemeente van Pittem. Het projectgebied is ca. 1,94 ha groot en is over een oppervlakte van ca. 4340 m² bebouwd. Een klein deel in het westen van het onderzoeksgebied wordt in het kader van de geplande werken gesloopt. De geplande uitbreidingswerken hebben betrekking op een gecombineerde oppervlakte van ca. 1,11 ha.

Het onderzoeksgebied is gelegen centraal op de Tieltse cuesta. Ten noorden en oosten van het onderzoeksgebied stromen respectievelijk de Versanebeek en de Oude Blauwbuisbeek. De locatie op hoger gelegen terrein op geringe afstand van meerdere kleine beekvalleien moet een zekere aantrekkingskracht hebben gehad op rondtrekkende groepen jager verzamelaars. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer waarbij de top bestaat uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen. De bodemkaart geeft een nattere lichte zandleembodem weer. Uit de gegevens van de bodemkaart kan geen informatie afgeleid worden met betrekking tot artefactensites.

Uit de beschikbare cartografische bronnen valt weinig af te leiden met betrekking tot ondergronds erfgoed. Op de Ferrariskaart is het terrein voor het grootste deel als akkerland ingekleurd. Ten noorden van het terrein is een hoeve afgebeeld. Mogelijk werd het terrein in het noordwesten aangesneden door de Hagelingenstraat die later is rechtgetrokken. Op de 19e-eeuwse bronnen is te zien dat langs deze rechtgetrokken weg een 3-tal gebouwen zijn afgebeeld. Uit de orthofotosequentie valt weinig evolutie af te leiden. Op het luchtbeeld van de jaren ’80 is de huidige situatie reeds herkenbaar. Het noordelijke terreindeel is bebouwd en in gebruik als grasland. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied blijft in gebruik als akkerland.

Binnen de grenzen van het onderzoeksgebied of op belendende percelen zijn geen archeologische sites of indicatoren gekend. Recent vlakdekkend onderzoek aan de Paardenstraat ten oosten van het onderzoeksgebied bracht nederzettingssporen uit de late middeleeuwen aan het licht. Tijdens het archeologisch onderzoek zijn eveneens enkele ‘off-site’ relicten waargenomen die wijzen op menselijke aanwezigheid tijdens de metaaltijden en Romeinse periode in de omgeving. Oudere waarnemingen en veldprospecties in de voorbije decennia in de ruime omgeving wijzen op basis van gerecupereerde artefacten eveneens op menselijke aanwezigheid tijdens het mesolithicum en neolithicum. Op basis van cartografische bronnen zijn tevens de locatie van enkele laatmiddeleeuwse omwalde hoeves gekend. Hoewel de gekende archeologische vindplaatsen in de ruime omgeving eerder schaars zijn wijst de beschikbare informatie dat het hoger gelegen terreinen langs de cuesta van Tielt reeds worden bezocht en bewoond door mensen sinds de steentijden.

Op basis van de beschikbare gegevens dient ter hoogte van het projectgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Vooralsnog heeft het bureauonderzoek geen informatie aan het licht gebracht waardoor aangenomen kan worden dat bijkomend onderzoek niet langer kan leiden tot kenniswinst. De verwachting bestaat uit zowel artefactenconcentraties als resten van bewoning, begraving of andere activiteiten in de vorm van bodemsporen. In de eerste plaats dient een landschappelijk bodemonderzoek de bodemopbouw en bewaringskansen m.b.t. artefactenconcentraties te evalueren. Mocht hieruit blijken dat lokaal bodemhorizonten aanwezig zijn die indicatief kunnen zijn voor betere bewaringsomstandigheden met betrekking tot artefactensites dienen deze bemonsterd te worden in een verkennend grid. In het geval van een positieve staalname wordt dit onderzoek aangevuld met waarderende archeologische boringen en/of testvakken indien dit nog kan leiden tot kenniswinst. Met betrekking tot de verwachting inzake erfgoed bestaand uit bodemsporen is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte onderzoeksmethode.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Lefere, M. Demey, D. Polfliet, B. & Fedra, S. 2017. Pittem Paardestraat – Archeologierapport, Ruben Willaert BVBA, 56p.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.